

Соколёнок

6/2022

ноябрь – декабрь

Лашын

БАЛАЛАР УШИН ЭКИ АЙДА БИР КЕРЕ ШЫГАТАГАН РЕСПУБЛИКАЛЫК ЖУРНАЛЫ

Хайыры ман келсин

Аявлы окувшыларымыз! Оьзининъ аягын басып бизге 2023-нши йылы да келеятыр. 2022-нши йылдынъ тамамларын келтире келип, сав йыл бойы бизи мен бирге болган, журналымызды таралтувда тийисли йосыкта коьмеклескенлерге уьйкен разылыгымызды билдирмеге сьуемиз.

Булай алып караганда, ондайлар да аз тувыллар. Азба-коьппе бизге тийисли йосыкта болып оьз коьмеклерин Ногай район басы, бир кесек мектеблер эм балалар бавларынынъ етекшилери эм айырым йолдаслар бердилер. Олардынъ баьрисине де ак юректен муьсиревимизди билдирмеге сьуемиз.

Куьтнтувар гороскоп бойынша янъы 2023-нши йылы тавшан йылы болады. Сога онъайлы, куванышлы болсын деп айтпага сьуер эдик. Янъы келган 2023-нши йыл дуньямызга, халкымызга, аьр бир аьдемге таьвессилмес наьсип, онъайлык эм коьп дегенде коьп куванышларын аькелсин.

*Янъы йылда толсын мырат,
Аьр аьдемге берекет.
Кирген йыл ман наьсип явсын,
Яшав болсын бек аьлемет!*

Янъы йылда бизим кишкей окувшыларымыздан, язувшыларымыздан, авыл хабаршыларымыздан коьплеген туьрли-туьрли темаларга язылган хатлар куьтемиз эм оларды болган шаклы журнал бетинде кулланармыз.

«Лашын» журналынынъ куллыкшылары.

Янғы йылдынъ кешесинде

Аскербий
Куреев

Янғы йылдынъ кешесинде
Не коьрдик, не коьрмедик.
Уьйимиздинъ тоьбесинде
Кенъ ашылды ак куьндик.

Ынанмастай ыйнат киси,
Аьлеметлер болдылар.
Аьптемнинъ куьлмелесин
Атлар байлап уштылар.

Кар аьвелде явган болса,
Аьдетинше, аспаннан.
Бу йол карды оьрге таслап,
Ойнаклады ол-боран.

Боран бираз тынысканда,
Шышкан, берип куьректи,
Куьртиклерди каралдыда,
Карт мысыкка куьретти.

Йылт-йылт этип бийик коьктен,
Куйылдылар юлдызлар.
Юлдызларды, шоьплеп ерден,
Йыйнадылар кундызлар.

Ийт те костан шыкты сонда,
Шал коразды шакырды.
«Тербет бизди, – деп, – аспанда!»
Уьрип айга бакырды.

Янғы йылдынъ кешесинде
Не коьрдик, не коьрмедик!
Аюв пилди елкесинде
Аькелгенде, не куьлик.

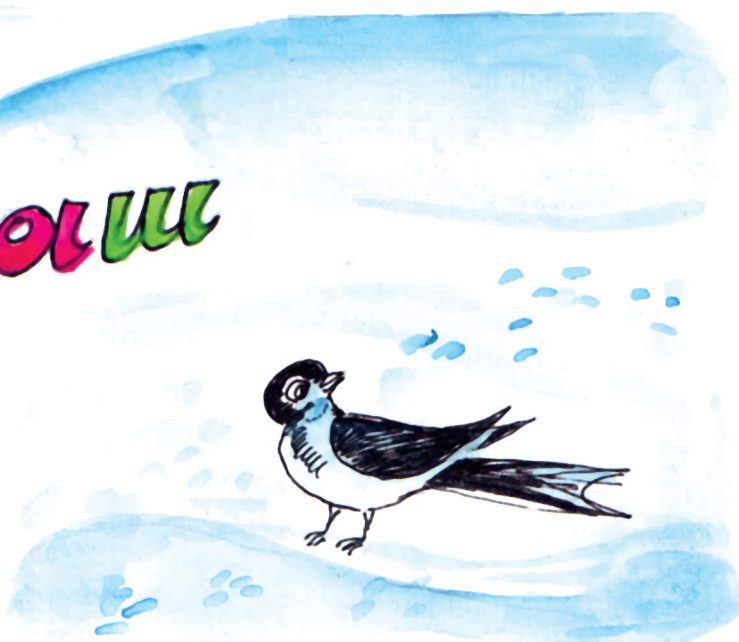
Етип келди янғы йылды
Маймыл ортак байрамга.
Ден савлыкты ол йорыды
Тойда аьр бир инсанга!

Янғы йылдынъ кешесинде
Не коьрмедик, не коьрдик!
Аяз байдынъ термесинде
Куванышка коьмилдик.

Карлыгыш

Карлыгышты карлыгаш,
Оны сувык алыпты.
Яланъ аяк, яланъ бас
Ол сувыкта калышты.

Карлыгаштынъ докторын
Шакырайым, бар болса,
Доктор келип карасын,
Дарман берер яраса.

Майметекей

Майм-майм, деймен, майметекей,
Сары баслы гуыл шешекей.
Ойда, кырда яйрап тувган,
Баспа ога, тай тебекей.

Майм-майм, деймен, майметекей,
Сары баслы нур-шешекей.
Сав тогайды бийлеп алган,
Тийме, бузав, кет, сузьекей.

Майм-майм, деймен, майметекей,
Сары баслы нур-шешекей.
Шешекейден савга деп,
Эринмейин ал, дос, энъкей.

Майм-майм, деймен, майметекей,
Сары баслы гуыл шешекей.
Сув ягада ол бой аткан,
Конма ога, тылкав ширкей.

«Ак турналар» куьнлерининъ фестивали

Келеятырган йылдынъ кырк кийик (сентябрь) айында Дагыстаннынъ белгили шаьйири Расул Гамзатовтынъ 100 йыллык мерекеси белгиленеск. Сол мерекеге рас барып, йыл сайын Махачкалада фестиваль «Ак турналар» деп аталып, озгарылады. Бу йыл да Дагыстан еринде «Ак турналар куьнлерининъ» гамзатовлык фестивали баьри ягыннан да ийги кепте тамамланды.

Бизим республика еринде озкерилген «Ак турналар куьнлерининъ» гамзатовлык фестивалинде:

Москвадан, Омсктен, Ростовтан, Орловтан, Челябинсктен, Калугадан, Астраханнан, Ярославльден эм Башкириядан, Татарстаннан, Шешен ериннен, Кабарты-Балкар ериннен, Сырт-Осетия-Аланиядан, Карелиядан, Марий-Эль ериннен, Краснодар крайыннан, Донецк Халк республикасыннан болып 6 сентябрь куьннен алып 9 сентябрь

куьнге дейим 36 язувшы орташылык эттилер.

ДР-сынынъ правительство председатели Абдулмуслим Абдулмуслимов 8 сентябрь куьн Россия язувшылар Союзынынъ правление ортакшылары ман оззининъ йолыгысын озкерди. Абдулмуслим Абдулмуслимов озь соьзинде ийги аьдетке кирген аьр сентябрь айында республика халк шаьйирининъ дослары эм коллегалары ман йолыгыслар озтедилер. Келеген 2023-нши йыл Расул Гамзатовка 100 йыл толады эм оны уьйкен адабият байрамы эсабында байрамшыламага мырадымыз бар деген.

«Ак турналар куьнлерининъ» ортакшылары республикадынъ Гуниб, Хунзах районларында эм Дербент каласында да болдылар эм оларды не ерде де йылы йолыгув этип турдылар.

С.Култаева.

Эсинде эм биледи

Тамзат Аджигельдиев

Эске алмай
Оза турган яслыкты
Бал уйкды
Туьнде доьртке боьлуьвди,
Оьзи калгып,
Мага берип яслыкты –
Кеткен куьнди
Анам ялгыз биледи.

Ашлык куьнде
Кесек оьтпек таппаста,
«Балам» деген
Соьзи эди сесинде.
Мага болып,
Елек излеп яз баста –
Кыйын коьрген
Куьнлер анам эсинде.

Бала уьшин
Ер астында ятуьвды,
Буьгуьн, анам,
Сени мен ким боьледи?
Оьсиетке
Соьзгы соьзин айтуьвда,
«Балам» деген
Соьзди анам биледи.

Озып кеткен
Согыс куьнлер яьвга,
Туьн ортада
Эне калса туьсинде,
Шакырады
Ана сени таяьвга,
Алтынлыгынъ
Сен йокта да эсинде.

Окытувшыдың ис сулыбыннан

(ызы, басы 5 номерде)

Гамзат Аржигельдиевтинъ балалыгы

Етим калган Гамзат детдомда, интернатларда тербияланды.

Гамзат алты ясыннан алып, ятлав кебинде соьйлеп баслайды, эм ол сол ясыннан алып, кара язув ман каьр шегип, каьлемининъ куьшин сынаиды. Ол орамда авыл балалары ман асык, ясырынмак, ак суьек ойнап юретаган заманларында сарынлар, шынълар, янъылтпалар уьйренетаган эди. Сейдахмет Кадыров эсине алады: балдан таьтли бала шагымыз кыйын болса да, биз бирге косылып ойнамага, отынга бармага заман табатаган эдик. Гамзатка биз ятлавлар айттырмага суьетаган эдик. Ол бизден артык эм коьп билетаган эди халкымыздынъ бала йырларын. Мине онынъ сол шакта айтатаган йырлары:

*Как, как, каргалар,
Как, как, каргалар,*

*Кара ерде йоргалар,
Узын сувда балык бар
Кыска сувда шабак бар.
Аьбелем, тоьбелем.
Аьбелем, тоьбелем,
Темир теке,
Талдан экен,
Ким айтты?
Атам келер ай мынан,
Бир аласа тай мынан...*

Терекли-Мектеб авылында интернатта турганда Гамзат каты куьнлеринде, интернатта калып, китаплар окыйтаган эди. Солай ок ол шахмат ойнамага амырак болган. Деристе окутившы айткан затларды йорык йыйнап аталаган эди. Кызларга хат яза калса, ыспайы этип язатаган болыпты. Ол оьзи де кешликлер, йолыгыслар юритетаган эди, сценадан

Фарида Зарманбетова окувшылары ман.

Пушкининъ, Лермонтовтынъ, Есенининъ ятлавларын окыйтаган эди.

Карагас авылдынъ яшавшысы Рамазан Нуков Гамзат пан мектебте бирше окыган, онынъ эскеруьвиннен: «Ол енъ-ил юрисли, айлак акыр, тири янлы эди. Таьрийх эм адабиат дерислерин суьетаган эди. Тенълерининъ коьзлерине карап, сарынлар ойлап шыгарып, туьрли кужыр хабарлар айтып туратаган эди. Гамзат тептердинъ табакларына карандаш пан табиат коьринислерин ясайтаган эди. Камыслы коьл, коьшпели кумлар, шоьлде куйы, арба йол, арак пишен, куьл тоьбединъ этегинде тавыклар».

Балалай оны бир кыйнайтаган зат бар эди. Ол поэзия. школада каьлемин колына алып биринши ятлавларын язып баслаган. Аьне соннан бери, дуныядан тайганша, каьлемин колыннан туьсирмеген.

КАР КАЛЫПТЫ ЭСИМДЕ:

**Кыс келгенин кеш аьсерде билдирип,
Кар явады кара ерди аклатып.
Иш катырып, шапай кагып куьлдирип,
Балалар ман кыс йолыктым шатланып.
Кара ерим ак кумаш пан ябылып,
Келди аьне бет кызартып ябылып.
Ойнамага ясларга кар табылып,
Эситемен суьйинишли авазын.**

СОРАВЛАР:

1. Авторды не затка суьйинедиреди?
2. Карды не мен тенълестиреди автор озь ятлавында?
6. Шаьйирдинъ яслык замана

Ол мектебти уьстинликли кепте битирип, аьскерге йол алады.

Г.Аджигельдиев аьскерден сонъ, партийный школады кутарып, ногайлардынъ арасыннан биринши болып, Москвадагы М.Горький атлы Литература институтында окып, оны аьруьв белгилер мен кутарган. Яс шаьйир терен билимле-

ри мен эм янъы сенимлери мен шоьлгешат болып кайтады.

7. ШОЬЛ АКЫНДА АСАРЫ

1. Аджигельдиев – шоьл баласы. Шоьлде тувган, шоьл акында язбай болама?

ШОЛПАН

**Шолпан юлдыз коькте ярык яйнайды.
Куьлеткиси ерде яйнап ойнайды.
Ярык берип нуры ерге талпына
Тек куьлкиси кагып келе капынъа.**

8. ЭСТЕЛИК

1966 йылда халкымыздынъ суьйикли шаьйири Гамзат Аджигельдиев дуныядан замансыз тайды. Яшавы кыска болды, ама ол шоьл еринде оьмирлик эстелигин калдырды:

**Халкым, сага солдат болдым йырымда,
Ер бийледи йырларым да кырымда,
Йырсыз бир де сиз болмассыз, кырларым,
Мен оьлгенде, яшап билсе йырларым...**

Халк йырлайды эм йырляк Г.Аджигельджиевтинъ йырын. Онынъ ятлавлары, дестанлары хрестоматияларга кирген эм баьри ногай мектеблерде де окылады. Эндигиси йыр тынълав.

9. ДЕРИСТИ ТАМАМЛАВ:

**Коркакларга душпанлар кос коьринер,
Коркак болар ол косакка янасып,
Коркапаганга коьп душпан бос коьринер,
Йигитлердей енъер оны ябысып.**

Аьне сондай болган халкымыздынъ замансыз дуныядан тайган белгили шаьйири Гамзат Аджигельдиев...

Фарида Зарманбетова, Ногай районнынъ Карасув орта мектебининъ окытувшысы.

АКЫЛЛЫ ЙИГИТ

(Эртеги)

1.

Бурын-бурын заманда
Бир яс йигит болыпты.
Тенълери арасында
Акыл, сыйга толыпты.

Сыйы барын йигиттинъ
Уыйкенлер де билгенлер.
«Юрис-турыс,
ийги коьрим», –
Барма, сынав эткенлер.

Эситкен бу хабарды
Аьйлежи бир карт киси.
Солайма яде тувыл –
Билуьв керек эндиси.

Мен айтканды сол йигит,
Этерме деп, ойланган,
Болмаганда озине
Шакырувга токтаган.

Йиберген аьр авылга
Оьзининъ ол ваькилин,
«Куллыгым бар, куллык бар,
Ямагат та тез етсин!»

Карт кисидинъ соьзи туйспей
Ерге, аьдет билгенге.
Разы болып аьдемлер,
Айткан вакыт келгенлер!

Йыйылады савлай халк
Эм карайды бу картка,
Сольеги яс акында
Юрек ашып ол айта:

– Мага келер сол йигит;
Атлы да болып келмесин,
Яв да болып келмесин,
Аягы ерге тие де келсин,
Суйсе, тиймей де келсин,
Келгенде бизим уйге,
Суйсе, кире де турсын,
Кирмей де турсын!..

Йыйылганлар тынълайды,
Сосы карттынъ айтканын,
Билмейдилер не ойы,
Юрегинде барлыгын!

Ойлайдылар: не ушин
Суйе экен сынарга,
Не зат эткен бу йигит,
Ондай да бир ол ога?

Кайтип этер ол карттынъ,
Айткан аьр бир затларын,
Этеалмаса, ис бузык,
Йигит йояр сый, атын!

Карт ойлайды сол заман:
– Мен айтканман бу йигит,

Маъ сага деп, келерме,
Сосы ойга эндиги
Акылы да етерме?
Эгер акыл етпесе,
Мен туврашыл, мен тувра.
Кобтерилер сыйым да,
Тагы халктынъ алдында!..

2.

Хабар ерде ятпайды,
Деп, айтады ногайда.
Карттынъ баъри айтканы
Етип калды яска да...
Ойланады бу йигит,
Аьши не зат этейим?
Кобрейиме аьзирлик,
Кайтип, калай етейим?
Берди ога маслагат,
Тенъ-дослары, авылдас.
Тынълады ол тынълады,
Эм де айтты: кайырмаc,
Оьзим бир зат этермен,
Селекеге калмаспан,
Эпке коьре, етермен,
Шақырганнан, кашпаспан!
Ойланмады йигит коьп,
Алды ялгыз серкесин,
Минди ога салып иер,
Аявлап оьз коьнъилин.
Туьсти карттынъ йолына,
Заманында бармага,

Кобмилип оьз ойына,
Сынав туьсип, басына!

Айтадылар булай деп:
Серкесине мингенде,
Сосы ярлы йигиттинъ
Аягы ерге дейим,

Тийип те кеткен,
Тиймей де кеткен.
Йол ман юрип те кеткен,
Юрмей де кеткен.

Не десе де, коьнъилде
Карт уьйине ол еткен!
Келгенде карт уьйине,
Кире де турган,

Кирмей де турган.
Атлы да келмеген,
Яв да келмеген,
Кобрген баъри затын

Кобргендей де болган,
Кобрмегендей де болган.
Авызын ашып,
Собйлеген де болган,

Собйлемеген де болган...
Баъриси де аьли ога,
Тамаша да караган...
Эткени де ястынъ –
Баърине де яраган.

(ызы боляк).

Магомед-Али Ханов

ТАВШАННЫҢ МАСКАСЫ

(хабар)

Эндиги алыска соьнип кеткен 1970-нши йылдынъ янъыйлык байрамы тагы да бир эскеруьви мен эсмиде сакланган. Биз сол йыл А.Ш.Джанибеков атындагы орта школадынъ баслапкы аьзирленгиш классында окыйтаган эдик. Баслапкы окув йылы, биринши елка байрамы! Ол аьлемет эртегидегиндей, йыллардынъ калынлыгы арасыннан аьли де йылы саввлеси мен коьнъилимде яркырайды.

Бизге Янъы йыл байрамына аьр биримизге айырым костюм аьзирлеп киймеге керек эди. Мен, аьли неге экенин билмеймен, тавшан костюмин киймеге суьйдим. (Ол йылларда Ю.Никулин йырлайтаган тавшанлар акында йыр да модада эди). Бир-эки куьн алдын аьптем баьри затты да тигип аьзирледи. Анъшы нагаш акам Мурат мага кояннынъ куйрыгын да тавып аькелди. Оькинишке, биздеги туькенлерде тавшаннынъ маскасы йок эди. (Ол йылларда туькенлерде баьри затларды да табув кыйынлы болган). Елка басланмага бир куьн калганда анам авылдан Кизляр калага баратаган бир аьдемге тавшаннынъ маскасын буйымлаган эди. Ондагы туькенлерде яде базарда болмага да болады! Соны ман биз баьримиз бу сорав да шешилди деп ойладык. Кеште, аксамга тамам, авылдасымыз каладан кери кайтты, ама ол куллыклары коьп болып, керекли туькенлерге кире алмаган...

Меним коьнъилим, терезеге тийген тавшан куйылган сисе кимик, сонда ок бу-

зылды. Ал эндиги, ким мага коьмек этер экен деп кайгыраман. Кешки 6,7,8 саьатлер де болды. Танълагы елка байрамы ювыклаган сайын мен мукаят та мунъая беремен. Заман да мени аямайды – кешки 8 саьат те болды! Аьптем мага: «Кой, эндиги ятып тыншай. Эртен бир зат ойлармыз», – деди.

Эм мине тап сол заман бизим уьйдинъ шуьйлеген капысын кырдан бирев какты!.. Яшавды эртегиндегидей ислер болмайды десенъиз, мен бу ерде сизи мен эриспеге разы. Болады экен! Ынанмассыз, капыды кагувшы ол тап эртегиден мага коьмекке ушып еткендей, Куьнбатар авылдагы абамыздынъ кедеси Маьтев эди. Маьтев аьли де яс, ол Хасавюрт калага куллыгы болып барагн экен. Кеш кайтканга (ол йылларда коьлик ягыннан кыйын эди) бизге конмага келген. Маьтев аьли де бала заманынан суьврет ясавга бек уста эди.

– Кыйналма, – деди ол меним аьлимди анълап. – Аьли ок сага маска ясармыз! Картон кагыт бар ма?..

Ол, ас ишип болган сонъ колына меним туьсли карандашларымды алып, бир каты кагытка тавшаннынъ бетин ясап баслады. Мен кызыксынып онынъ янына барып карайман. Бузылган коьнъилим оьз кебине келип баслады. Ярым саьаттен маска аьзир болды эм маска дегенде де кайдай маска, туькендегиннен де ыспайы болган болар!

Сол кеше мен коьпке дейим уйклаймай, маскады колыма алып, куьезленип

турдым. Атам бир кесекке оны алып карады эм тири тавшанынъ сыпатыннан кем тувыл деп белгиледи. Уьйдин ишин куваныштынъ, келеяткан Янъы йыл байрамынынъ куьези бийлейди. А танъга карсы мага бир аьруьв туьс энди. Стол уьстинде ясалып салынган тавшаннынъ маскасы эндигиси бир уьйкен ак тири тавшанга айланып, уьй ишинде, оннан сонъ кырда енъил ушады. Ол йогарыдан саркылдап куьледи. Токтавсыз япалаклап кар явады. Мен маскады ыслаяк болып ымтыламан, ол колыма карлар ман бирге оьзи келип конады... Сол аьсерде танъ каранъасында кырда юка болса да, таза янъыйыллык кар явып шыккан эди.

Экинши куьн эртеннен алып шатлыклы янъыйыллык байрам каьрлери басланды. Биз аьр биримиз аьзирленген костюмлеримизди кийип, школадынъ эски спортзалына киремиз. Мунда тувра ортага бийик эм калын этип салынган елка ахыр туьрли ойыншыклары ман йылтырайды. Кайдай туьрли туьсли савгалар да бар эди онынъ

баьри бутакларында! Мен эндигиси сондай ойыншыкларды бир елкада да коьрмеймен. Залдынъ тоьбесиннен алып тамларына дейим окувшы балалардынъ коллары ман ясалган суьвретлер, байраклар толыскан. Зал ишине коьп окувшылар, уьйкенлер, окытувшылар киргенлер. Баьриси де бизге сукланып карайдылар, йылы кутлавларын айтадылар.

Бирден зал ишинде ярыклар соьнди-лер. Сол саьат ок онынъ йогарына илинген бузык куьзги сиселериннен ясалган тоьгерек шар айланып баслады. Ога шырылдаган киноаппараттан школадынъ ол замандагы электриги Володя ярык йибереди. Залдынъ ишинде аьлемет карлар явып, боран баслангандай болады...

Коьп йыллар озды соннан бери. Неше янъы йыллар бир-бирисин авыстырып оьттилер. Ама мен сол узактагы 1969-ншы йылдынъ 27-нши декабринде озгарылган Янъы йыл байрамын, сондай ыспайы елка терегин сонъында бир ерде де коьрмегенмен.

Эске алсам

Жадрия

Шоьлим меним, сени эске мен алсам,
Ювсан оьскен тузликлер мен яйрайсынъ.
Яланъаяк кишкей кыздынъ ызларын
Сен тоьсинъде дайым аяп саклайсынъ.
Тап анадай, эси-дерти балада,
Собьтип мени исси коьрип суьесинъ.
Бийлеп алып коькиректинъ тоьр бетин,
Ана соьз бен теп—тень больш юресинъ,
Кум тоьбелер болган меним бесигим,
Гуьл пердеси куьннен мени саклаган.
Айдиявлап йырлар айтшы кешед
Куртка шашлар сыпатымды сыйпаган.
Туьелердинъ конъыравы ойыншык,
Болган мага саьбийликте неше де,
Мен оьскенде шоьлде юрген койшы яс
Нава алып энген туьске кешед.
Буйратлар тап тыртыклардай манълайда
Йолаклаган, о карт анам, коьремен.
Кушаклайсынъ конъыр кол ман оьзимди,
Аь мен болсам манълайынъды оьбемен.
Оьседилер канатланып балалар,
Мен де келдим савболласып кетпеге.
Кум тастардынъ шетин оьбип, шоьллигим,
Кетемен мен халкка куллык этпеге.
Асфальт йоллар, темир йоллар яшавда,
Олар мени алыс сеннен аькетер.
Куртка шаштынъ сабагындай сокпагым,
Оьз журтыма бир иркуьвсиз еткерер.

БИЗДИ ТАГЫЫ ДА СУЬИИДИРЕР

Бекмамбетова Г. йогары, сырадан биринши

Мен нешеси йыллардан бери бизим ногайлар арасында хатын-кызлардан болып, шаьйирлеримиз, язувшыларымыз, журналистлеримиз язатаган, баспалайтаган затларын оқып, кайдайды уьйкен разлык алып келемен. Олардынъ язганларынынъ темасы да, ашылув йосыгы да разылык бередилер. Ол бек яхшы. Олардынъ асарлары бизим ана топырагымыз – Ногай шоьли, онынъ аьдемлери, табиаты эм куьнделик яшавы акында дер эдим. Арада бир шаьйирдинъ бир ятлаван окысанъ да уьйкен разылык тувады. Калай аьруьв язганы, кайдай бир тенълестируьвлер, кайдай бир эпитетлер тапканлары коьнъилди коьтереди. Ойлайсынъ: сондай кызларымыз коьп болса экен деп...

Мен сонъгы заманда шаьйирлер Гульфира Бекмуратова, Тагира Джальмуханбетова, Джамиля Аманбаева язганлары ман бек кызыксынаман эм олар асардан асарга оьрлеп барувына юрек туьбиннен

суьйинемен эм оьктемсиймен. Олар язганларында кайтип бир аьруьв ногай соьзлерин ерли-ерине салганларын сезбей болмайсынъ.

Мен буьгуьн йылы соьзлеримди айтаяк шаьйиримиз шаьйир-кыскааяклылар санына киреди. Ол да ким десенъиз, Россия язувшылар Союзынынъ агзасы, аьлиги заманда «Шоьл тавысы» республикалык газетамыздынъ куллыкшысы Гульфира Бекмуратова. Онынъ кол астыннан шыккан асарлары юрегимизде орын табадылар, басымызды йогарыга коьтермеге тийисли себебин бередилер: калай тема якларыннан, солай ок маьнеси якларыннан да. Мен шаьйир кызымыздынъ язганларын «Ногай давысы», «Шоьл тавысы» газетлар, «Байтерек» эм «Лашын» журналлары бетлериннен эш бир йибермей оқып, аьруьв йосыкта танысып, аьруьв коьнъил табатаган аьдеммен. Ол зат ана адабиятымызда хатын-кызлардан болып, аякларын берк басканлар барлыгын

коьрсетеди, ашыкландырады. Ойлайман, олардынъ язганлары ман келеекте де бизге суьйинмеге амаллар боларлар! Язынъыз, язынъыз! – деп оларга айтпага суьемен!

Мине Гульфира Бекмуратова шаьйирдинъ «Алгасама, юрегим» деген ятлавыннан бир уьзик:

– Мен айтаман: Алгасама, кызыл гуьл,
Кенъ тогайда ярасык пан атпага!»
Мен айтаман: «Алгасама, юрегим,
Суьймегенге суьйимиди ашпага!»

Аьр бир сырада, аьр бир соьзи оьзининъ еринде эм окыган сайын тагы да окымага суьесинъ. Аьне ол шынты поэзия тувылма?!

Шаьйир кызымыздынъ лирикалык ятлавлары да аз тувыллар. Аьли мен «Кешир мени» ятлавыннан бир куьплетин келтирип кояйым:

– Кешир мени, юрегинъди авыртып,
Сен куьлгенде сага карап куьлмесем,
Кешир мени, сагыныштан туншыгып,
Сени буьгуьн баскаларга
куьнлемесем...

Аьне сондай аьлемет язылган ятлавлары шаьйир кызымызда аз тувыллар. Ол суьйиниш эм бизди тагы да суьйиндирегине тирев...

А-Б.Култаев,
Дагыстаннынъ халк шаьйири.

Табиаттынъ есирине туьсемен,
Бийикликке ымтылады юрегим.
Шоьлим, сени кайтип куьшли суьемен,
Сен яшавым, таьвесилмес наьсибим.

Шоьлим, сени мен арымай кеземен
Эм тынълайман буйратлардынъ хабарын.
Йолларынънынъ арасында излеймен
Энъ биринши суьйимимнинъ сокпагын.

Тагы йоллар аькетеди алыска,
Мен узакта сагыныштан куьемен.
Юрегим мен дайым сенинъ касынъда,
Шоьлим, сени кайтип куьшли суьемен.

Таърийх бетлеринмен

Махира Джальмуханбетова

Бурынгыдан хабар

1.

Сеитовка деген ногай авылында бир заманда Кубай Ашигалиев деген аьдем яшайтаган эди. Ол сонда яшады эм сонда оьлип те кетти. Оны ман болган аьр бир йолыгыс тап бир бурынгы куьнлерге ийги кыдырувга йолыгыс болып калганы меним эсимде... Сосы аьдем оьзининь халкынынь бай болган таърийхининь шынты энциклопедиясы болыпты демеге ярайды. Оьзининь авылдасларыннан эсе, ол авыл яшавшылары акында, олардынь ата-бабалары акында коьп билетаган эди. Айтпага да эринмейтаган эди. Ким ди бирев оьзининь тамгасы эм бурынгысы акында билмеге суьйсе, йорык ога баратаган эди. Таърийх бир авыздан баскага коьшетаганы шынты зат дер эдим. Тек не пайда, аьлиги заманда сондай аьдемлерди таппага кыйын бола береді...

Мен оннан эситкен бурынгы бир хабар акында аьли айтып озбага суьер эдим...

Онда булай деп айтылады: бурын-бурин заманда бизим якларда аты Суьйиниш болган бир ногай мырзасы яшаган болган экен. Суьйиниш дейтаган аьдемге бир йылы хабар болады. Сосы кень яйылган авлакта яшаган: онда кусларга да, малларга да эркинлик эркин болыпты. Сосы мырза алды яктан сырт бетке баратаган болыпты. Айтувга коьре, онынь яйлагы Бузан йылгасы эм Актоьбе бетлери болганга усайды.

Тек не пайда, заман бираз авыр болган экен – бизим ерлерге баска шоьл яшавшылары – калмыклар токтамай ябысув этип турганлар. Олар ногайлар ман янаса отыз йыл коьшип-коьнп юргенлер. Кай-

бир заманда бизге ябысув эткенлер, бир-бирде ярасканлар. Бир-бирде оьзлерининь эр кисилери ушин бизим онлаган кызларымызды да урлап аькеткенлер. Айтадылар, ногайлардынь ыспайы кызлары оларга бек ярайтаган болганлар.

Суьйиниш мырзанынь ыспайы дегенде ыспайы балалары болган: бир кеде эм бир кыз. Улы узун бойлы, юкасымал эм юка мойынлы болыпты. Тек сосы баладынь аьдетте болмаган талабы болган – аьлемет ийги тавысы. Оьзи йыр да ойлап шыгарып болган эм халк арасында йыйылувда йырлаган. Оннан баскалай болып, сосы кеде бурынгы ногай алаты – домбырда аьлемет уста ойнайтаган да болган. Ким ди онынь тавысын бир кере тынъласа, сав оьмирине мутпаган эм оны тынъламага суьйтип эм ымтылып турган, ол бир аьлемет аьскерши болаягына да ямагат сенимин салган. Эм ога ата-анасы Тувган деген ат та берген.

2.

Бир кере аньсыздан бир кыйынлык болып калмаспа: калмыклар басы Аюкхан коьп санда оьзининь аьскерин алып, Суьйиниш юртына карап янасады – Хошетово юртына карап. Сав кеше узгы коькти яба берип, мыньлаган оклар ногайлардынь басларына туьседилер. Мырза коьп заманга уьйкен карсылык этеди. Ана шоьлимиз савлай канга боялады. Оьленлер де кып-кызыл болганлар. Каргалардынь мыньлаган тавыс кышкырыгыннан авлак кап-кара болады. Авырлыктан еллер де эсуьвин коьдылар.

Уйкен деген уйкен атысув заманда ногай мырза басына ок тийип йыгылып калады. Йыгылып бараятып ногай мырзасы ерди аявлы кепте коллары ман кушаклайды эм обеди. Олип бараятрыса да, оны душпанларга бермеге суыймей эди.

Сосы согыстан сонъ, сав калганлар баъриси де калмыкларга есирликке туьседилер: суыйсе хатын кызы ман болсын карт курткасы ман болсын, яс хатын кишкей саъбийи мен болсын. Есирликке мырзадынъ хатыны да, кызы да эм улы да туьсип калганлар.

Заман ол заман баскаша болыпты. Куьнаъсиз ханнынъ канын тоькпеге ярамайтаган болыпты экен. Тувганнынъ анасын эм карындасын тири кепте калдырадылар. Тек олар айлак болмас осал аьлге туьседилер – бир отавдан шгыш болмайдылар. Мырзадынъ улын Аюк-хан оззининъ туваршысы этип салады. Аюк-хан мырады – авыр эм кыйынлы исте оззининъ бай тукумынынъ кыйынлыгын яс суьрсин эм сынасын деп.

Хан мырзадынъ кедесиннен коьз каравын айырмаган – ол болса ислеген: онлаган байталларга куьн сайын карав берген. Яс аьдем шоьлдеги баъри де затка ак юреги мен катнаслык эткен. Неге десе, ол яс заманыннан алып ана топырагын суыйген эм аявлаган.

Яска оззининъ зорлыкка, авырлыкка калган эм аш болган аьдемлерин коьрмеге авыр эди. Оьзекте, авыр эди ога, кайтип калмыклар ыспайы деген кызларды, хатынларды озлерине куллык этпеге тартатаганы.

Ама юрек шыдап болмайды. Эм ол сосы шет-кырыйсыз авлакта оз халкынынъ эркин эдаплыгы эм оз халкын есирликтен шыгармага кереклиги акында йырлайтаган эди. Ногайлар болса, оз ханына ынанадылар, сенедилер. Эм ол эндигиси уйкен болувын эм олардынъ басы

болувын карайдылар... Заман кете береди эм сосы ашувлы болган ханга Тувган бойсынмага суыймейтаганы, ол бек оьктем экенлиги эм онынъ йырлайтаган баътир йырларынынъ маънеси акында хабар етпей болмады. Ханга ойламага керек эди...

(ызы болаяк)

Кобширген А-Б.Култаев.

«НОГАЙ ШОЪЛДИ ДУШПАНЛАРДАН БОСАТКАНЛАР»

Казан айдынъ 17-нде хутор Москва деп аталган, Орта-тоьбе авылдан 4 шақырым ерде орынласкан экинши ферма бетке карап бир неше коьликлер болып йолландык. Онда «Наша слава, наша память» деп аталган, Ногай районды немец фашистлериннен босатылувына 80 йыл болувы ман байланыс-лы митинг озды. Сосы эстеликли таьрийх бек кызыклы. Орта-тоьбе авыл мектебининъ етекшиси Межитова Сапиет Бекмурза кызы ман хабарласувумызда коьп зат эситип, билип, ога: «Аьперим, кайдай коьп куллыклар юритесиз, сол эткен кыйынынъыз савапқа

язылсын!» – деп сукланып айттым эм халкымыз сосы этилетаган куллыкларды билмеге кереклер деген ниет пен макаламды язбага ойладым.

Сапиет Межитова – тыншаюв билмейтаган аьдем, ол алдына алган мыратларды уьстинликли толтырып келеди. Согыс йылларда бизим еримизиди душпанлардан коршалаган солдатлар акында ол излев куллыгын 1985 йылдан алып юритип баслаган. «Поиск» деп аталган кружокты болса 1981 йылдан алып етекшилейди. «Бизим еримизди саклаган баьтилер: Кубан кавалерия корпусынынъ

коьп солдатлар яраланадылар, оьледилер. Орта-тоьбе авыл ерин душпаннан босатып, Кизляр калада орынласкан госпитальге яралыларды аькетедилер. Ян берген солдатларды болса Москва хуторда коьммеге калдырадылар. Иван Васильевич Будаковскийдинъ эскеруьви: «1942 йылдынъ

32-нши кавалерийский полкы эм Донской корпусынынъ бир кесеги. Оларды заман заманы ман эскермеге боламан. 1942 йылдынъ доьртинши карагысында Кубан полкы душпан танкларына карсы шыгып куьрескен. 1942 йылдынъ 5-6 ншы карагысында Ачикулак, Сунженск эм Ыргаклы бетте белсен разведка юрген. 7-нши карагыста сосы ок полк Ачикулактан Ага Батирге дейим шыккан. 12-ши карагыста 1942 йылда 12 саьат болмага 20 такыйка калганда Закавказский фронт етекшисининъ шифр телеграммасында «110-ншы кавалерия дивизиясы эртенги шактан баслап Кубан казак кавалерия корпусынынъ командирунинъ етекшилевине шыгады эм сосы куьн ок Талвока, Тарумовка, Терекли-Мектеб маршруты ман кетеек, кешелеп борышларды толтырмага эм эртенги 7 саьатке Кунай, Коясула бетлерге шыкпага» – деп язылган. 15-нши карагыстынъ танъында Тукуй-Мектеб, Орта-тоьбе, Орыс хежрет бетке карап йолланмага. Роцино совхоз еринде Балыкина атлы коьлдынъ янында кавалерия полкы душпанлар ман каты согысады. Сосы кан тоьгисли кавгада

курал айыннан баслап мен Москва хуторда яшадым, сосы йылдынъ сары тамбыз айында мунда немецлер келдилер. Олар онда савяз яшадылар. Олардынъ мырады: сосы ерлерди, темир йолды, Терекли-Моздок бетлерди тергеп шыгув эди Хутор Москвада каты согыс юрди, бир немислер, бир бизикилер енъип турдылар. Рощина совхозда болса бизим атлар куьбимиз бар эди. Туьске атлар согыс майданыннан ювырып келе эдилер. Мен ол заман 13 ясымда эдим эм эсимде бу куьне дейим сол ярасык, куьшли атлар калдылар. Кешке таман аьллер ослланды, есирге алынган 40-50 солдатлары немислер хуторга айдап аькелдилер. Экинши куьн Уьйсалган беттен бизим аьскерлер келдилер. Терен куйы касында уьйкен атув согысы болды. Оьлген эм яраланган солдатлар коьп эди. Зина медсестра эди. Хутор конторында полевой госпиталь этилиер, онда яраланганларды аькелип турдылар, ян бергенлерди тоьменде оьликке коьмдилер. Соьйтип, аданас оьлиги Москва хуторда болды».

Йогары аьлде озган митинг те сога ыспатлык эди.

Шарады юриттилер 10 класс окувшылары Умар Изеев, Карина Висалова, директор ярдамшысы Джумагишиева Секерхан Казув кызы, директор маслагатшысы Сагиндикова Назира Николай кызы.

Орта-тоьбе авыл мектебининъ окувшылары ман бирге Уйсалган авылдынъ 7-9 кл окувшылары, Карагас, Бораншы, Куьнбатар авыл орта мектеблерининъ етекшилеринъ эм окытувшылары катнастылар.

Сосы этилетаган куллыклар уьшин, Сапиет Межитовага ян-яктан хатлар келедилер, сол солдатлардынъ табылган ювыклары савбол айтадылар. Согыс баьтирлерининъ ювыклары Мелькумов Рубен Нарсесович, Бозиев Шад Тунамович аталары коьмилген ерге келип, бас ийип, коьз ясларын суьртип, ногай халкына уьйкен муьсирев этип кеткенлер. Базмев Шад Тугамовичтинъ кызы болса Сапиет Межитовага видео ман оьзининъ атасы акында эм кайтип олар ювыклары ман ногай шоьлге келип Эстелик касында болып кеткенлери акында айтады, уьйкен савболынъыз куьни бу куьнге дей-

им аталар ян берген ерге барып, шешекейлер салып, атларын мер-мер таска язганынъызга!» – деп айтады.

Акыйкатлай да, сосы куллык баасыз эм оны тек шынты юртшылар этедилер деген ой келеди. Сапиет Бекмырза кызына сосы шарады озгарувда уьйкен коьмегин эткенлер авыл басы Карагулов Алавдин Шанев улы эм ОБЖ окытувшысы Кокенев Рустам Магомед улы. Йорайман Орта-тоьбе авылынъ патриотларына исте уьйкен уьстинликлер эм берк куват аьли де коьп ийги ислер этпеге.

**Салимет Майлыбаева,
Россия язувшылар эм
журналистлер Союзынынъ
агзасы.**

АНВАР-БЕК КУЛТАЕВ ПЕН ИОЛЫГЫС

Дагыстанынъ халк шаъйири, ДР-сынынъ язувшылар Союзынынъ секретари Анвар-Бек Оьтей улы Култаев пен Махачкаладынъ туьбиндеги Бас Сулак поселогындагы орта билим беретанган мектебинде йылы йолыгысы болып оьтти. Йолыгысты аша келе, мектеб директоры Элеонара Забит кызы Искакова буьгуьн бизим мектеб коллективи мен йолыгыспага аты белгили, шаъйир, коьшируувши, публицист, Дагыстаннынъ халк шаъйири Анвар-Бек Култаев келгенин билдиреди эм кыскаша келген сыйлы конак ногай эм дагыстан адабиятын оьструувге тийисли косым салганын эм аьлиги заманда онынъ асарлары халклардынъ 23 тиллерине коьширилгенин айтып озды.

Оннан сонъ кешликти юритуувши окувшы кыз эм кеде созди ерли мектеб окувшылларына бередилер. Шаъйирдинъ ногай шоьли, онынъ аьдемлери, табиятына багысланган ятлавларын 4-нши класс окувшысы Зарина Шихсаидова, 5-нши класс окувшысы Ислам Аджимурзаев, 6-ншы класс окувшыла-

ры Зульмия Абиева, Фатима Сайталиева, Айна Ахмедова оқып эситтирдилер.

Шаъйирдинъ халк арасында белгили дестанлары «Алимхан» уьзигин 5-нши класс окувшысы Малик Бейткклаев, «Тольевхан» дестан уьзигин 10-ншы класс окувшысы Испаният Османова оқыдылар.

Окувшылар шаъйирдинъ Эмирбек эм Климбек балладасы бойынша салынган сценкасын да уста кепте ойнадылар.

Сонъ соз келген конак Анвар-Бек Култаевке берилди. Ол оьзининъ соьзинде мектеб окувшыларына эм оқытувшыларына оьз разылыгын билдирди. Оьзининъ енъил болмаган яшав эм адабият йолы акында айтты эм сонъында орыс эм ногай тиллеринде бир неше ятлавларын оқып эситтирди. Коьплеген берилген сорауларга явабын да кайтарды.

Кыскаша, Дагыстаннынъ халк шаъйири А.Култаев пен Бас Сулак поселок мектебинде болган йылы йолыгыс узак заманга эсте сакланаягына эш бир шек те йок.

З.Шугаипова, Махачкала.

Кобгершинлер

Расул Гамзатов

Россия еринде аты ийги белгили шайыр, публицист эм коьшируьвши Дина Немировская сав оьмири азербайджан, башкир, татар, казах, белорусь, грузин, Сырт Кавказ халкларынынъ белгили шайырлерининъ язганларын орыс тилине коьширип бир неше китаплер шыгарган, онлаган журналларда эм газеталарда баспалаган. Дагестан ерининъ шайырлери: аварлардынъ, ногойлардынъ, табасаранлардынъ, лаклардынъ, кумыклардынъ авторларынынъ асарларын да коьширеди эм баспалайды. Оьзининъ «Кобгершинлер» деген ятлавын бизим зенийли авылдас Расул Гамзатовтынъ эстелигине багыслайды. Оны ногойшага коьширип беремиз.

Кобтеринъиз сиз оьктем баслар

Йогарыга.

Дунья уьстинде ушадылар

Кобгершинлер.

Йыйылады куйылысып бир ерге

Булытлар.

Юз йыллык межеди оьтедилер

Йигитлер.

Тыныклыкта коьз ашынъыз,

Уйклавшылар!

Оьткен согыс сесин алынъыз

Дайым эске.

Каранъыз коьз ашып калаларга,

Аьр не якка.

Тири болып ятканлар да аз тувыл,

Айт: «Туншыкпа!»

Авыр болган каранъалык япкан олар

Басларын!

Олар яшай, олар уша, тек сакланъыз

Эслерде.

Яра алган Бабий Яр эм Сабибор да

Косылып.

Тек олар—ав мутылмаган мен айтаман

Аьли де!

Солдатлар—турналар бек оьктем де

Болганлар.

Тири кепте ятып калган биз билистен —

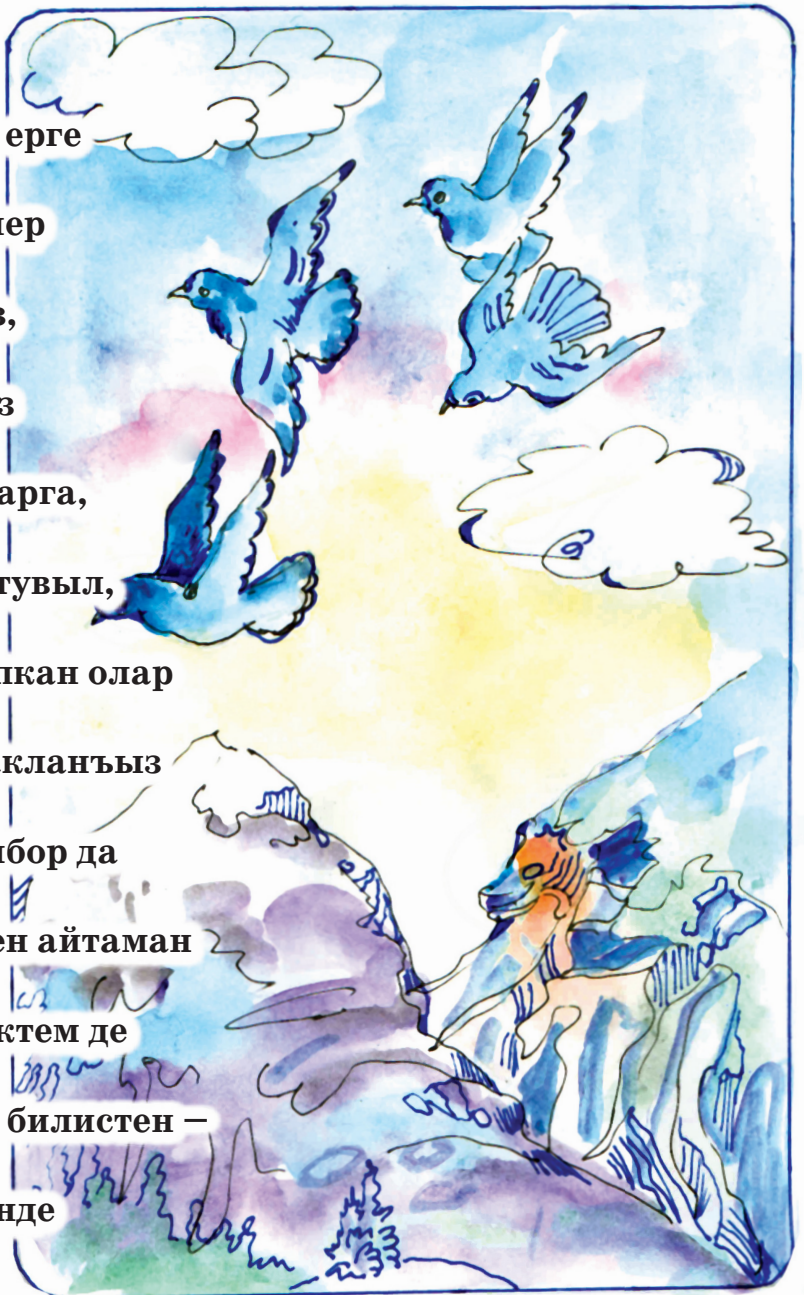
Кобгершинлер.

Уша олар дуньядынъ уьстинде

Тек болса да

Оьрге карап басларын

Кобтерген...

Орышадан коьширген А-Б.Култаев.

Элгезер

Зэртеги

Лиана Шиллаева

Бурин-бурин заманда бир белгили болган элгезер яшаган болыпты экен. Аты онынъ Алексей эм тукымы Малахов болган. Бир кере ол йылга ягасында кыдырады эди. Эм онда басы ябылган бир сиседи коьре калады. Сонъ сол сиседи толкын сув ягасына шыгарып та кояды. Аьне сол заман соьлеги элгезер сиседи коллары ман коьтери палады. Авызын ашады эм онынъ ишинде бир карта барын да коьреди. Сол картада бир арал коьрсетилинген болыпты. Эм онда байлык бар ери де белгиленген болган экен.

Алексей оьзи мен компас алады эм карайтаган трубасын да алады. Сонъ бир кемеге олтырады эм сол аьлемет аралды излеп йоьнейди. Юреди, юреди эм бир хыйлы заман оьткенде, сол аралга келип те етеди. Байлык ясырынган ерди де табады эм сол ерде бир терен шукыр да казып алады. Аьне сол шукырдан уьйкен болган дорбады да тавып алады. А дорбада бир хыйлы туьрли болган алтынлар, куьмислер эм баска затлар табыладылар. Алексей ога бек суьйинеди. Эндигиси Алексей артына кайтув акында ойлап баслайды. Аьне сол заман кайдан шыгады, шыгады эм бир пират онынъ янына карап келеди. Алексей ога карайды эм ийги кепте биледи эм анълайды: сосы пиратка ол бир зат та этип болмаяк эди. Аьши не этпеге керек деген сорав да турады. Тек явап бирев эди: амал болса тез ок сосы ерден кашып кетпеге. Сол заман Алексей тез

болып дорбасын колларына алады эм оьзининъ кемесине карап ювырып та кетеди. Тез болып кемеге минеди эм ийги кепте олтырады эм уьйине карап йолланады.

Аз юреме, коьп юреме эм бир заман уьйине де келип калады. Онынъ келгенине баьриси де уьйдегилери суьйинедилер эм хош аладылар. Алексей олар алдында шат болып, соьлеги дорбасын ашады. Карайтаган болсалар, онда не шаклы алтын монеталары барлар! Биз эндигиси бай болдык, дейди ол касында олтырганларга да. Олар да дорбадагы коьп алтында коьрип шат боладылар.

Аьне сондай элгезер болган экен Алексей Малахов йолдас. Аьли де онынъ акында авылда аьдемлер хабарын айтадылар.

Орысшадан коьширген А.Утеев.

ОБНЕРЛИ ЙИГИТ

Бизим ногай халкымызда обнерли, билимли яслар, окувшылар аз тувыллар. Солардынъ бириси Рахимов Рустам Ренат улы Ханты-Мансийск автономный округынынъ Федоровка поселогында яшайды, ол 9 кл окувшысы. Мектепке барганнан алып Рустам футбол ман кызыксынып келеятыр, кенъ майданда елдей ушып барган топ, оны тевип ювырып уланлар ястынъ коьнълин бийик коькке коьтеретаган эди. «Сен не ушин футболды сайладынъ, Рустам, спорт тармагы сондай да кенъ ше? – деген соравга: «Бизим авылымызда орамнынъ балалары аьр куьн сайын топ тевип ойнамага суьетаган эди, сол заманнан алып футбол ойыны юрегиме синъип калган!» – деп яваплайды.

Рустам 9 класска еткенше бек коьп ерлерде болды, аьр бир барган ер онынъ эсинде эстеликли болып калады. Федоровка поселокта озгарылатаган коьплеген турнирлерде, каладынъ ярысларында, Ханты-Мансийск округында озган турнирлерде Рустам оззининъ спортка суьйимин ыспатлап келеятыр. Сургут, Нижневартовск, Солнечный, Тюмень, Ялуторовск, Ульт-Ягун, Ханты-Мансийск калаларда болган ногай ясымыз. Ол алты медальдинъ иеси эки байыр савгалары уьстинликлер уьндиригинде яркырап турадылар.

Рустам белгили футбол ойнавшы болмага мырат салады. Ол бек разы тренери Эсболганов Гамза Алевдин улына. «Ол мага футбол ойынында алдыда болмага куьш эм озиме сеним эндиреди. Гамза Алевдин улы тек спорт пан кызыксындырып калмай, окувга да, нызамга да уьйкен маьне бердирип уьйретеди. Футбол

ойыны мага коьп затка шыныктырды, тек исте, талпынувда, арымай-безбей алдыга барувда аьдем оз мырадына етпеге болатаганын, бир зат этеектен алдын басынъ ман аьруьв этип ойламага керегин мен ийги анъладым», – дейди Рустам.

Соны ман бирге ол мектеп яшавында белсен катнасып, тек ийги белгилер алып, окутувшылардынъ соьзлерин ерге туьсирмей юретаган яс: «Баьри етимислеримди анама багыслайман, онынъ суьйингени мага куьш-куват бередилер, енъуьвлерге канатландырадылар» – дейди. Анасы Маржанат болса увылына дайым да ден савлык йорап, бир Аллахъ оззи коршаласын деп турады. Рустамнынъ етимислери онынъ баьри ювыкларына да уьйкен куьез болады эм олар ман косылып буьгуьн мен де обнерли ясымызга келеекте уьйкен уьстинликлер йорайман, Ногай деген аттынъ сыйын мукаят та бийикке коьтерер деп сенемен.

Салимет Майлыбаева,
журналист.

Картбабай эм карлыгыз

Кыс келди, эндигиси кар явып баслады. Янъы йыл бизге уыйкен куванышлар аькелеятыр деп аьр куьн сайын бек куванамыз эм суьйинемиз. Картбабай ман Карлыгызга туьрли йосыкта ятлавлар айтып, коьплеген йырлар да йырласак, ыспайы кепте бийисек, олар бизге туьрли савгаларын бердилер, бизи мен бирге косылып шат боладылар. Биз оларды сав йыл ишинде саклап келемиз.

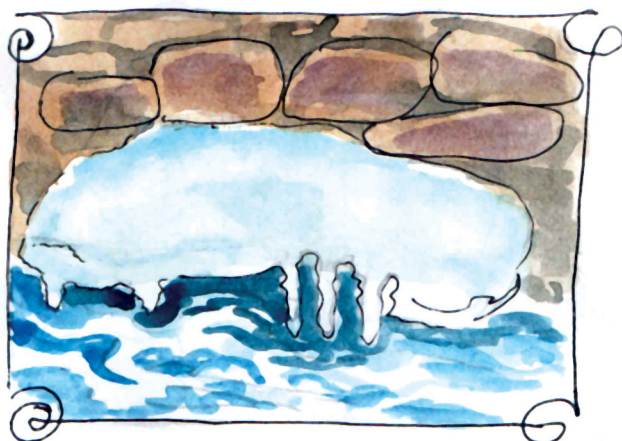
Янъы 2023-нши йылымыз да бизим топыракка куванышлы болып келер эм коьплеген ийги етимислерге бизди еткерер эм суьйиндирер деп ойланамыз. Сосы тавшан йылы хайырлы огырлы саьатке бизим шоьлимизге келсин эм аьр онынъ яшавшысын суьйиндирип турсын!

ОКУВШЫЛАРГА САБАК

1. Картбабайдынъ бас ярдамшысы ким болады?
2. Картбабай колларына не зат киеди?
3. Орманнынъ энъ кылыплы айваны?
4. Картбабайдынъ суьйген емеги неди?
5. Янъы йыллак саьарши кайсы юртта яшайды?
6. Карлыгыз Россиядынъ кайсы областинде тувган?

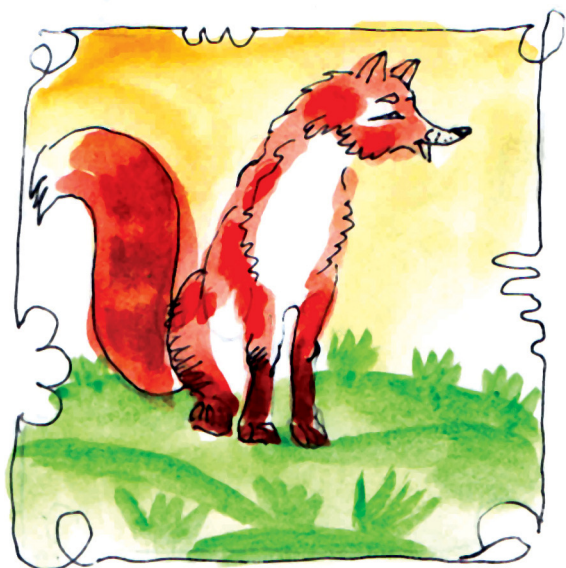
НОМАКТОР

Онъга, солга
Окып атын шал конактынъ:
– Эки буйрык
Бар бу соьзде, – деди кыз.
Ак юрканга
Ясырынган ак юмактынъ
Таппасын тек
Тапкыр табар. Ол не?

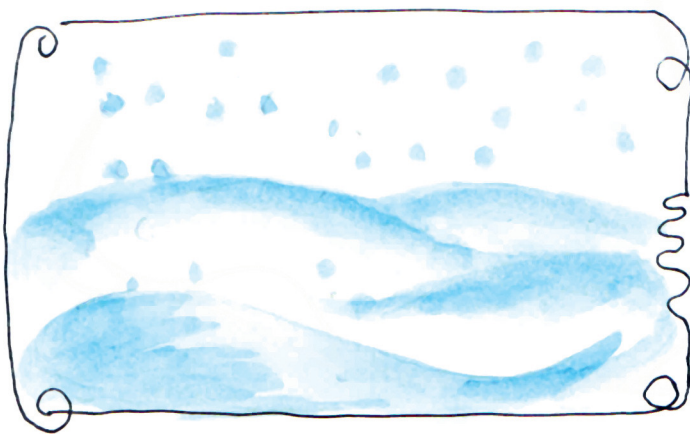
***

Юмсак оьзи – Куьпелек деп,
Мамык тувыл, Оны кувып,
Колга конса, Шаппа, досым,
Сув калар. Олды ак...

***

Язлык сувды Шорылдавын
Янландырды, Кыс тындырды,
Яз яйнатты, Явып онынъ
Туьнъилтти куьз Уьстине...

***

Ампатадай куйрыгына
Сене болар ол, белким.
Кирген меним каралдыма,
Тавык туьсип эсине...

КРОШ ЭМ ГРОШ

Ким акшады ойлап шыгарган?

«Куьлетувшилер» деген мультфильмде ойнашылар Крош эм Ежик балаларга коьп кужирлы затлар айтадылар. Не айтады олар?

Крош. Баьринъизге де салам. Сизи мен Крош. Буьгуьн сизге юритуьвши косагым Надя Грошевой ман акша акында хабарлаймыз, уьйкенлер айтканлай, финанс акында.

Надя. Салам, Крош. Салам, балалар Таныстык.

Крош. Буьгуьн бизи мен бирге меним досым Ежик те.

Ежик. Баьринъизге де салам.

Крош. Ал, Ежик хабарла. Сенде финанс яктан нешик?

Ежик. Менде финанс та йок, буршавлык та йок.

Надя. Сиз билесизбе, алдын акша йок болган. Кагыт акша болсын, банклык карта, яде темир каьпик болмаган.

Крош. Ол заманда кайтип тоьленген?

Надя. Бир затты баскага авыстырганлар. Сенде пыха болса, онды капыста. Баскага бал керек, сенде ол бар.

Крош. Мага ол зат ярайды. Аьли ол зат неге йок?

Надя. Токта, аьли анъларсынъ. Копатычка ол керек тувыл, керек Пинге. Оны авыстырады алатка.

Крош. Мага алат керек тувыл, пыхы керек.

Надя. Коьресинъме, авыстырув онъайлы тувыл. Соны уьшин аьдемлер анълаган, ога бир зат керек деп.

Ежик. Акша ойлаганларма?

Надя. Биринши акшалар, аьлигине усамаганлар. Австралияда ракушкалар

эм жемчуг болган. Новая Зеландияда – таслар, баскаларда акша уьшин дуьги, туз, яде сыйыр, кой, ат бергенлер.

Крош. Мине сага, туькенге сыйыр ман, кой ман барув.

Надя. Ол кыйынлык тувдырады. Сога коьре каьпик ойлаганлар.

Крош. Олар ыспайы. Менде бир неше каьпик бар.

Ежик. Неге кагыт акша ойлаганлар?

Надя. Уьйкен затлар алув уьшин. Эгер сен аз зат алаяк болсанъ, сага 3 маьнет керек, а коьп алсанъ зоо маьнет. Ол авыр болаяк юргистпеге. А кагыт акша енъил, келисли алып юрмеге.

Ежик. Бек келисли банклы картады алып юрмеге.

Надя. Сен тувра айтасынъ. Онынъ акында сонъ соьйлермиз.

Крош. Да, ызына шыгайык, мен аш болдым. А бизде пыхы бар ша. Ежик ма сага пыхыды тегин беремен.

Ежик. Сав бол Крош, Надя. Бек кужырлы хабарлав болды.

Надя. Сиз тагы да келинъиз. Эм сиз, балалар, финанс билиминъизди «Куьлетувшилер» мен бирге уьйренинъиз. Коьп окынъыз!

КИШКЕЙ СКАНВОРДИК

Лашын

6/2022

ноябрь – декабрь

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель:
Агентство информации и печати
Республики Дагестан.

Регистрационный номер
серия ПИ №ТУ05-00413 от 22.04.2019 г.
выдан управлением Роскомнадзора
по Республике Дагестан.

Издается с января 1990 г.

Руководитель – главный редактор
М.М. Ахмедов

Редколлегия:
А.Исмаилов (зам. гл. редактора)
А.Култаев
Б.Кулунчакова
М.Авезов
С. Майлыбаева
С. Култаева (редактор выпуска)

Художественный редактор З. Даганов
Технический редактор Т. Лузина
Художник номера М. Муталлибов
На обложке рисунок Магомедовой Айшат,
«Мой дедушка», г. Махачкала, Детская
художественная школа.

Формат 60x84 1/8. Бумага офсетная.
Уч.-изд. л. 3,07. Усл. печ. л. 3,26.
Физ. печ. л. 3,50.

Подписано в печать 01.12.2022 г.
Тираж 294 экз. Заказ № 1315.

Типография:
ООО «Издательство «Феникс-пресс».
Адрес типографии:
367018, РД, г. Махачкала, ул. Петра I, 61.

Редакция и издатель: Государственное
бюджетное учреждение Республики Дагестан
«Редакция республиканских литературных
журналов «Соколёнок» и «Литературный
Дагестан».

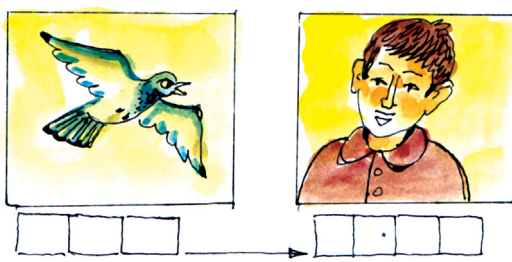
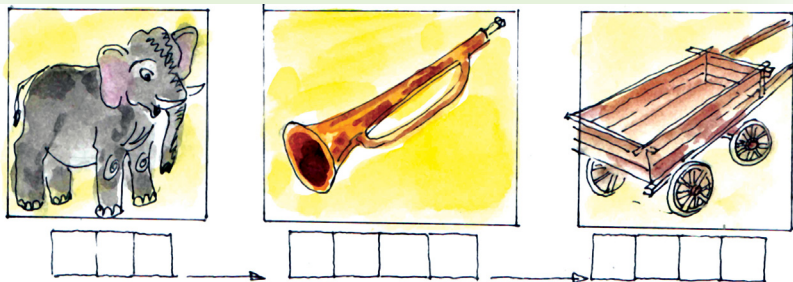
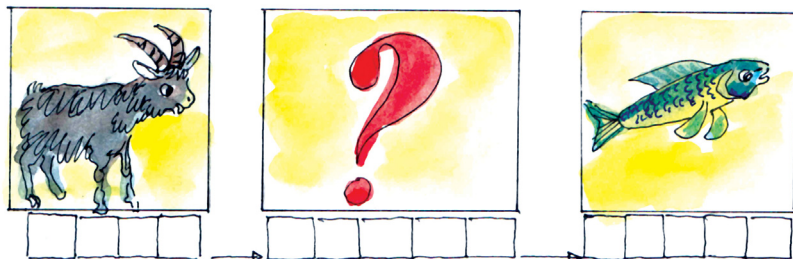
Адрес редакции и издателя:
367000, РД, г.Махачкала,
ул. Даниялова, 55.

Электронный адрес редакции:
litdag@mail.ru

Ногайский язык.

Индекс: на год - 63238,
на полугодие - ПМ995.

Цена свободная.

Сувретлерде кимлер эм не затлар ясалганлар?
Олардынъ атларын тавып клеткага язып ал.

Мине тавшан йылы да келеятыр.

Соны ман байланыслы болып, «Лашын»
журналы да энди йылга
аьзирлик коьреди. Онынъ
аьзирлиги журналыга
язылувдан
басланады.
Журналды
окувшылардынъ
эслерине:
Эндиги, 2023-нши
йыла язылмага
тилек саламыз.
Язылувынъызды
куьтемиз.

Редакция куллыкшылары.